

Mynd: Michael Leunig

Umhverfismat og fræðasamfélagið

Karl Benediktsson
Líf- og umhverfisvísindadeild
Háskóla Íslands

Efni erindisins

- „Fræðasamfélagið“ og aðkoma þess að mati á umhverfisáhrifum
- Tilgangur og eðli mats á umhverfisáhrifum
- Spurningar um vald og þekkingu í umhverfismati
- Nauðsyn félags- og hugvísinda í mati á umhverfisáhrifum

Ættbálkar fræðasamfélagsins?

Verkfræði

Náttúruvísindi

Félagsvísindi

Hugvísindi

Aðkoma að umhverfismati?

 Verkfræði	Að leysa dæmi / tiltekin vandamál	Að <i>SKÝRA</i> Að GERA Að <i>SKILJA</i>
 Náttúruvísindi	Að svara almennum spurningum um náttúruna	Að <i>SKILJA</i> Að SKÝRA Að <i>GERA</i>
 Félagsvísindi	Að svara almennum spurningum um samfélagið	Að <i>GERA</i> Að SKÝRA Að <i>SKILJA</i>
 Hugvísindi	Að túlka og skilja sértækar og/eða almennar aðstæður	Að <i>GERA</i> Að SKILJA Að <i>SKÝRA</i>

Hvert er annars markmið með MÁU?

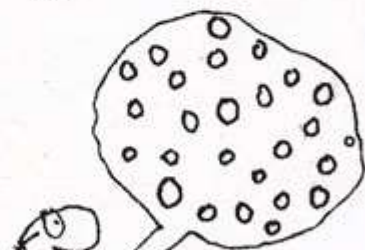
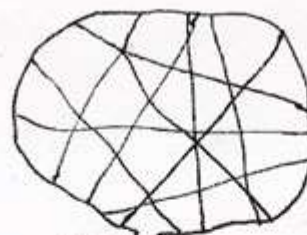
- Ferns konar markmið í lögum 106/2000:
  - Að tryggja að áhrif af framkvæmdum á umhverfi séu metin
  - Að draga úr neikvæðum áhrifum
  - Að stuðla að samvinnu hagsmunaaðila og annarra sem láta sig málið varða
  - Að kynna umhverfisáhrif fyrir almenningi

Og sjálft viðfangið...?

Umhverfi: Samheiti fyrir menn, dýr, plöntur og annað í lífríkinu, jarðveg, jarðmyndanir, vatn, loft, veðurfar og landslag, samfélag, heilbrigði, menningu og menningarminjar, atvinnu og efnisleg verðmæti.

(Lög um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000)

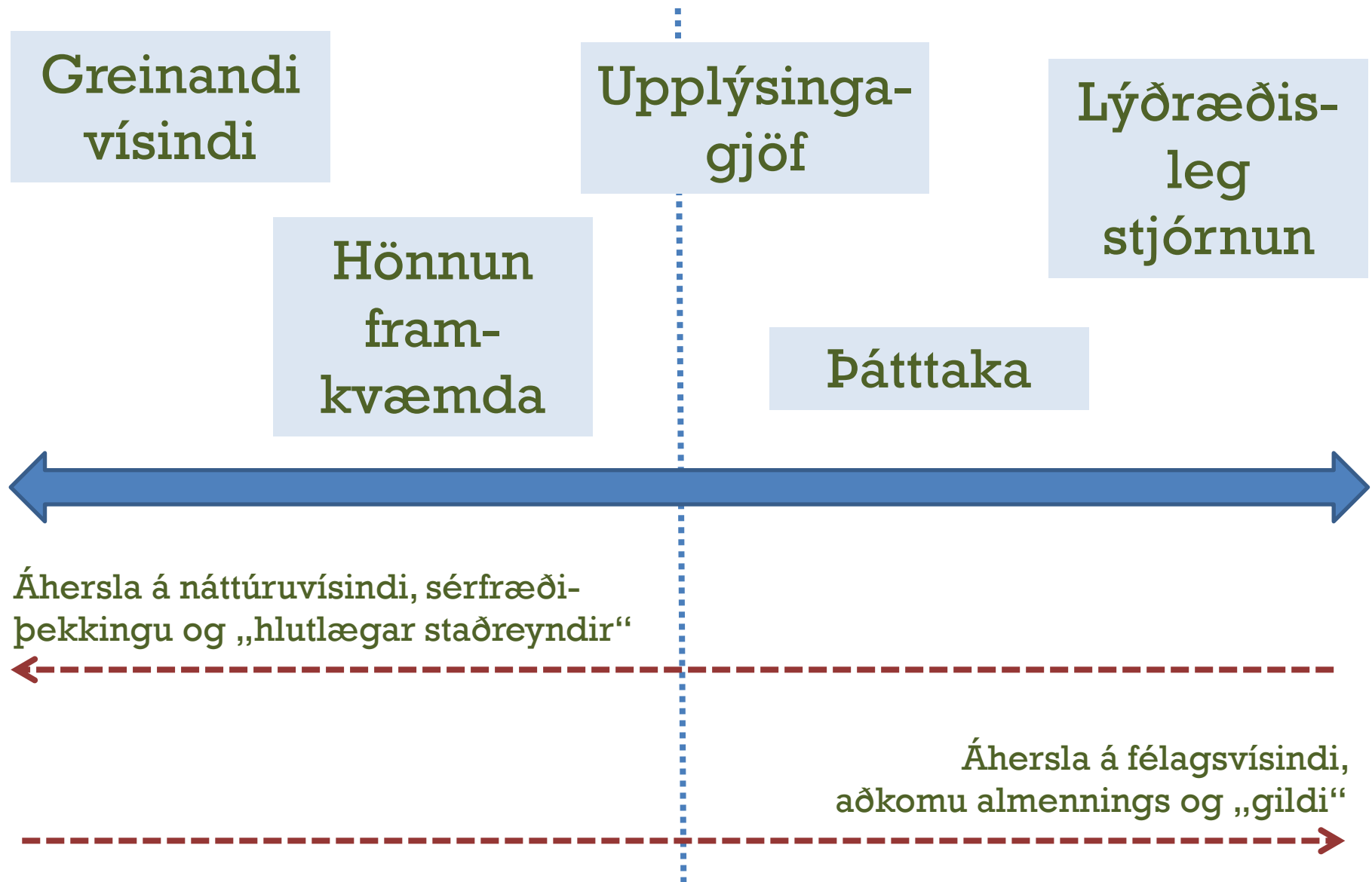
FOUR OPINIONS ABOUT THE CRISIS FACING HUMANITY

Leunig

Mynd: Michael Leunig

Ólík sýn á hlutverk umhverfismats

Fjarlægð fræðimannsins frá viðfangsefninu?

- Hefðbundin (náttúru)vísindi gera ráð fyrir að fræðimaðurinn sé „fjarlægur áhorfandi“
- En... allir fræðimenn eru hluti af samfélagi...
- „*Pouvoir/Savoir*“ – vald og þekking
  - Þekkingarleit er oft(ast?) tengd valdi...
    - Efnahagslegu
    - Pólítísku
    - Menningarlegu
  - Þekking *skapar* vald – og öfugt!

Vald og rök í umræðu

Ákvarðanir teknar með þrútti og hver þau rök notuð sem falla best að þeirri niðurstöðu sem aðilar ætla sér að fá fram

ytra vald

+

„Sérfræðingar“ stýra umræðunni – stjórna því hvers kyns rök teljast góð og gild

strategía

teknókratía

innra vald

-

+

afstæðishyggja

samræða

Öll rök jafn rétthá; engin leið að skilja á milli „góðra“ og „slæmra“ raka

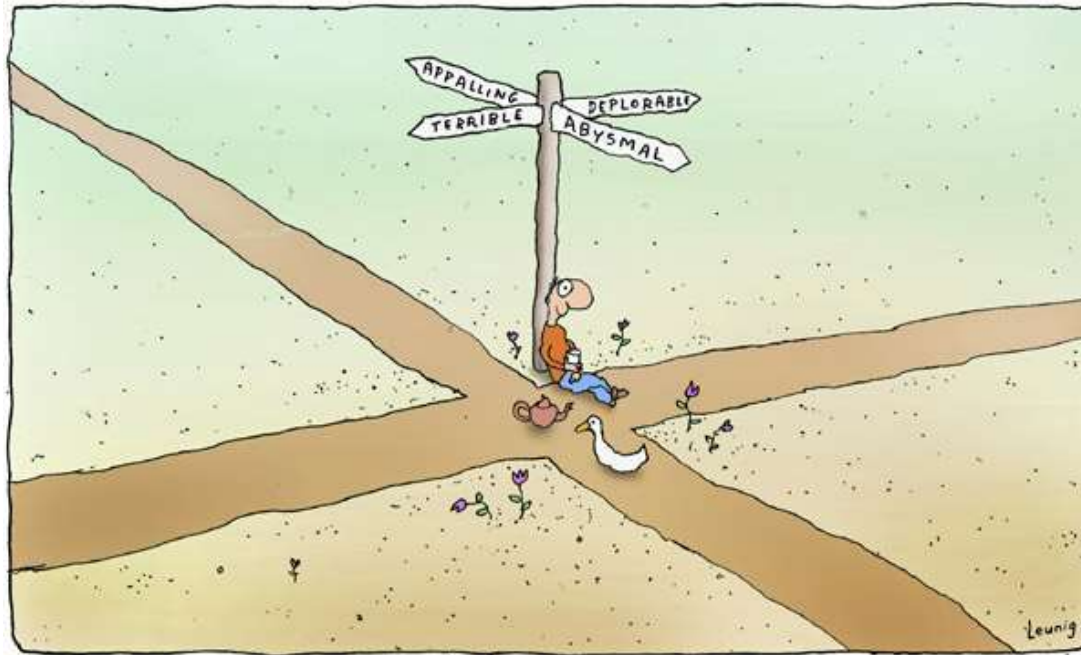
Frjáls og óhindruð samskipti milli margra og ólíkra aðila, sem laða fram „bestu rökin“

Öngstræti strategíks valds?

Mynd: DV ehf / Sigtryggur Ari

Hvert skal þá stefna með MÁÚ og hver ætti aðkoma fræðasamfélagsins að vera?

Mynd: Michael Leunig

- Betri verkfræði?
- Meiri náttúruvísindi?
- Meiri aðkoma félagsvísinda og hugvísinda?

Betri verkfræði? Endilega!

- En hún dugar ekki til...

Meiri náttúruvísindi? Já gjarnan, en...

... there is no reason why environmental controversies must be highly “scientized”. Even if science brings such a controversy into focus..., the controversy itself exists only because conflict over values and interests also exists. ... **[P]rogress in addressing environmental controversies will need to come primarily from advances in political process, rather than scientific research.**

(Sarewitz 2004, 399, áhersla KB)

Aðkoma félags- og hugvísinda? Já takk!

- Fjöldmörg svið þar sem þessi fræðasvið geta lagt mikið til:
  - Markvissara og fyllra mat á áhrifum framkvæmda á **samfélag**
  - Aðferðir til að **efla þátttöku og samræðu**
  - Greining á sambandi **staðreynda og gilda**
  - Skilningur á samspili **þekkingar og valds** á öllum stigum í matsferlinu
    - Í stjórnámálum og efnahagslífi
    - Innan stofnana og fyrirtækja sem koma að MÁU

takk fyrir

Mynd:
Michael Leunig